

ПИТАННЯ РОЗВИТКУ, ЗАСТОСУВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВІТРЯНИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ, УДОСКОНАЛЕННЯ ЇХ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ

Щипанський Павло Володимирович (кандидат військових наук, професор)

<https://orcid.org/0000-0002-0854-733X>

Горобець Юрій Олексійович (кандидат військових наук, доцент)

<https://orcid.org/0000-0001-7994-2022>

Камінський Валерій Віталійович (кандидат військових наук, доцент)

<https://orcid.org/0000-0002-6534-8564>

Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Київ, Україна

ЗАГРОЗИ З ПОВІТРЯ: СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглянуто нормативно-правові документи, законодавчі акти, які визначають повноваження державних органів у сфері національної безпеки та оборони нашої держави. На даний час для України існують багато різноманітних загроз, однією з яких є загроза з повітря. Саме тому Повітряні Сили Збройних Сил (ПС ЗС) України повинні бути готові до адекватних та рішучих дій у різних умовах (за мирним часом, або поза районом ведення воєнних дій, з початком, або під час відбиття агресії з повітря). Для оцінювання середовища, в якому діятимуть ПС ЗС України, необхідно передусім врахувати стан і можливості Повітряно-Космічних Сил (ПКС) Російської Федерації та імовірні шляхи протидії цим загрозам.

Ключові слова: Повітряні Сили Збройних Сил України, загрози з повітря, протиповітряна оборона угруповань сил оборони, охорони повітряного простору та протиповітряного прикриття важливих державних та військових об'єктів, відбиття агресії з повітря.

Вступ

Законодавчі акти, які визначають та обмежують повноваження державних органів у сфері національної безпеки та оборони:

Закон України “Про національну безпеку України” від 21.06.2021 року;

стратегічні плануючі документи “Стратегія національної безпеки України”, затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, “Стратегія воєнної безпеки України”, затверджена Указом Президента України від 25 березня 2021 року №121/2021, “Стратегічний оборонний бюлетень України”, затверджений Указом Президента України від 17 вересня 2021 року №473/2021, які регламентують основні напрями реалізації воєнної політики України та Стратегічні цілі розвитку сил оборони на основі загроз та ризиків у сфері воєнної безпеки.

Одним з пріоритетних напрямків розвитку є нарощування спроможностей щодо охорони повітряного простору та протиповітряного прикриття державних і військових об'єктів, протиповітряна оборона угруповань сил оборони, їх трансформація в загальну систему оборони України.

Постановка проблеми. Для протидії загрозам з повітря, потрібно на оперативному та стратегічному рівні створити (або наростити) такі спроможності ПС ЗС України, що дозволяють як за мирним часом, так і з початком (або під час)

відбиття агресії з повітря виконувати завдання охорони повітряного простору та протиповітряного прикриття важливих державних та військових об'єктів, протиповітряної оборони угруповань сил оборони. Основою для цього є прогнозування масштабу та характеру можливих загроз проти держави з повітря. На основі прогнозу виробляється рішення для протидії загрозам з повітря.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

У статті [1] проведений аналіз операційного середовища та імовірні сценарії застосування ПС ЗС України. У [2] проведено оцінювання можливостей Російської Федерації (РФ) у досягненні політичних цілей в Україні з залученням її ПКС. У [3] проведений аналіз перспектив розвитку безпечного середовища довкола України на період до 2035 року та визначені основні загрози з повітря з боку ПКС РФ. Визначено, що серед усіх названих загроз найбільш, небезпечним для нас залишається сценарій повномасштабної відкритої агресії з боку РФ. При цьому основним носієм бойового потенціалу збройних сил РФ є їх ПКС.

Метою статті є визначення сучасних та перспективних загроз з повітря для реалізації спроможностей ПС ЗС України у виконанні завдань охорони повітряного простору та протиповітряного прикриття державних і військових об'єктів, протиповітряної оборони угруповань сил оборони.

Враховуючі сучасні та перспективні можливості ПКС РФ щодо створення загроз з повітря та визначити основні шляхи протидії цим загрозам для удосконалення системи протиповітряної оборони (ППО) України.

Виклад основного матеріалу дослідження

ПС ЗС України повинні бути готові до адекватних та рішучих дій у різних умовах, але є принципова різниця у масштабі і характері загроз з повітря, їх можна поділити [4]:

за мирним часом, або поза районом ведення воєнних дій;

з початком, або під час відбиття агресії.

За мирним часом, або поза районом ведення воєнних дій, ПС ЗС України виконують завдання охорони повітряного простору та протиповітряного прикриття важливих державних та військових об'єктів, загрози з повітря будуть визначатися умовами скоєння терористичного акту із використанням повітряних засобів.

Світовий досвід підказує імовірні способи терористичного акту із використанням повітряних засобів, основні з них:

захоплення та угон літаків, з можливістю їх подальшого застосування, як засобів ураження для терористичного акту;

використання безпілотних літальних апаратів (БпЛА) з метою терористичного акту.

Другий спосіб має багато варіантів та сценаріїв терористичних атак, які обумовлюються технічними особливостями БпЛА, такими як малопомітність за рахунок своїх малих габаритів та матеріалів, використання гранично малих висот, вантажопідйомність, достатня для доставки до об'єктів вибухових речовин і зброї, використання БпЛА в аеропортах проти літаків у польоті та інші варіанти.

Визначимо основні оперативні (бойові) спроможності сил та засобів ПС ЗС України, які забезпечать ефективне виконання завдань припинення протиправних дій повітряних суден у повітряному просторі, або терористичного акту із використанням повітряних засобів, та шляхи їх реалізації [5]:

здатність вести безперервну розвідку повітряного простору, здійснення постійного контролю за його використанням, своєчасне виявлення протиправних дій повітряних суден у повітряному просторі, або терористичного акту із використанням повітряних засобів – потребує створення цивільно-військової системи моніторингу повітряного простору та контролю його використання в системі бойового чергування з ППО над всією територією країни, та може бути реалізована на великих та середніх висотах, на малих висотах тільки в окремих районах, наприклад, біля аеропортів;

здатність своєчасно ідентифікувати спробу вчинення терористичного акту із використанням повітряних засобів та приймати рішення, здійснювати управління визначеними силами та засобами ППО України – мабуть сама складна. Якщо більшість спроможностей потребує реалізації технічних складових, то на прийняття рішення в умовах невизначеності, впливає людській фактор;

здійснення охорони повітряного простору України, прикриття від терористичних атак важливих державних і військових об'єктів;

здатність знищувати засоби повітряного нападу в повітрі, які можуть бути використані для терористичного акту;

здатність здійснювати оповіщення органів державної влади, військового управління, військ та населення про терористичний акт із використанням повітряних засобів.

Головна проблема є повна невизначеність щодо гіпотетичного терористичного акту у повітрі проти якого необхідно заздалегідь створювати, постійно підтримувати та нарощувати (розвиток засобів) всю систему боротьби. Ця система дуже затратна та може в конкретних умовах бути неефективною. Як приклад, постійно задіяна система ППО-ПРО (протиракетної оборони) Ізраїлю, удари по нафтовим заводам Саудівської Аравії з боку хуситов [6].

З початком, або під час відбиття агресії, ПС ЗС України виконують завдання протиповітряної оборони угруповань сил оборони. Загрози з повітря будуть визначатися умовами їх застосування та протидії повітряно-космічному противнику.

Найбільшу загрозу мають нести балістичні ракети типу "Ескандер", протидія потребує створення системи протиракетної оборони (ПРО) на оперативному рівні.

"Стратегія воєнної безпеки України" характеризуючи безпекове середовище на національному рівні, визначає, що РФ залишається воєнним противником України, який здійснює збройну агресію проти України. Визначимо основні загрози з повітря, що існують зараз, або з'являться у найближчій перспективі [3].

Головною метою початкового періоду залишається завоювання панування в повітрі, а засобом досягнення – повітряна наступальна операція, а у майбутньому – панування у повітряно-космічній сфері. Проведенням повітряно-космічної наступальної операції, основною метою та змістом якої є руйнування, подавлення, або знищення повітряних і ракетних спроможностей противника, що дозволить її сухопутним, військово-морським та повітряним силам вести операції і діяти в певний час у визначеному місці без суттєвого втручання (в першу чергу авіації) протилежної сторони. Результати аналізу військово-політичної ситуації навколо України свідчать, що РФ є постійною прямою загрозою для повітряного кордону України [3].

Для оцінювання загрози з повітря в операційному середовищі, в якому діятимуть ПС ЗС України, необхідно передусім враховувати стан і можливості ПКС РФ, яка здатна і готується до агресії у військовому плані.

Основні напрямки розвитку ПКС РФ [3]:

створення нових систем високоточної зброї та масове оснащення ними авіаційних частин, збільшення бойового складу ракетних частин;

модернізація літаків, які знаходяться на озброєнні, а також їх планова заміна літаками нового покоління та безпілотними літальними апаратами;

вдосконалення системи управління повітряними операціями на основі формування єдиного інформаційного простору;

створення та розвитку системи повітряно-космічної оборони РФ у складі підсистем розвідки та попередження про повітряно-космічний напад, ураження засобів повітряно-космічного нападу, управління та забезпечення повітряно-космічної оборони;

створення наземного, повітряного та космічного сегментів, об'єднаних єдиним інформаційним контуром управління;

створення та впровадження на чергування перспективних зразків озброєння різних типів базування, розроблених з використанням нових технологій та на основі нових фізичних принципів.

Очікувані результати розвитку авіації ЗС РФ на найближчу перспективу:

повне переозброєння тактичної авіації на нові та модернізовані літаки покоління "4+";

надходження нових авіаційних засобів ураження, в першу чергу крилатих ракет, (повітряного, морського та наземного базування), які здатні долати систему ППО;

збільшення частки безпілотної авіації до 10-15% (переважно розвідувальні БпЛА тактичного рівня);

збільшення кількості та номенклатури засобів РЕБ.

Очікувані результати розвитку авіації ЗС РФ на подальшу перспективу:

серійні поставки літаків 5 покоління (Су-57), а також перспективних літаків стратегічної авіації;

збільшення використання зразків озброєння, заснованих на нових фізичних принципах (в першу чергу гіперзвукових, електромагнітних, лазерних);

гіперзвуковий авіаційний ракетний комплекс Х-47М2 "Кинжал" (носії - МіГ-31К, Ту-22М3М;

керовані гіперзвукові бойові блоки міжконтинентальних балістичних ракет "Авангард" (максимальна дальність ракети - 2000-6000 км, максимальна швидкість: $M = 20$);

лазерний комплекс "Пересвет";

збільшення частки безпілотної авіації зросте до 20% за рахунок надходження розвідувально-ударних БПЛА оперативного та стратегічного рівнів, які переважно використовуватимуться в складі розвідувально-ударних систем на напрямках великої концентрації засобів ППО.

Основні напрямки підвищення бойових можливостей засобів повітряного нападу:

збільшення дальності їх дії;

зменшення помітності в різних діапазонах;

удосконалення бортового радіоелектронного обладнання, зокрема, навігаційних засобів та засобів цілевказівки;

розширення номенклатури озброєння, в першу чергу високоточної зброї.

Висновок

Таким чином, ПКС РФ нарощує бойові, оперативні, стратегічні спроможності, поширює можливості БПЛА та космічних засобів. Отже для адекватної протидії цим загрозам необхідно провести ряд заходів, а саме:

1. Вдосконалення системи ППО повинно бути спрямовано на нейтралізацію найбільш значущих загроз, потребує пріоритетного розвитку авіації, засобів РЕБ, створенню системи ППО, яка відповідає стандартам НАТО. Вдосконалення системи ППО України у ближній перспективі, за складовими підсистемами:

розвідки та попередження про повітряного противника – інтеграція до системи контролю повітряного простору країн НАТО, нарощування радіолокаційного поля на загрозливих напрямках РЛС вітчизняного виробництва, засоби РТР вітчизняного виробництва;

авіаційного прикриття – закупівля іноземного літака-винищувача;

зенітного ракетного прикриття. – закупівля ЗРК МД, СД, ДД (виробництва Ізраїль);

радіоелектронної боротьби – перспективи створення БпЛА з засобами РЕБ, засоби РЕБ вітчизняного виробництва;

управління ППО – поступова інтеграція до системи управління ППО країн НАТО, що буде вимагати наявності відповідного озброєння та військової техніки, засобів зв'язку, навігації. Пріоритетним напрямом розвитку є впровадження комплексів засобів автоматизації на всіх рівнях.

2. Наявні загрози з повітря потребують створення системи ПРО для ефективної протидії ракетним засобам, що потребує нових підходів структури та реорганізації існуючої системи ППО України.

3. Існуючі та перспективні загрози з повітря, а точніше, у повітряно-космічному просторі України, потребують принципових змін у завданнях, які стоять перед ПСЗС України. У перспективі є необхідність у створенні Повітряно-Космічних Сил Збройних Сил України.

Список використаних джерел

1. Дроздов С.С. Аналіз операційного середовища та імовірні сценарії застосування Повітряних сил Збройних Сил України / С.С. Дроздов, В.В. Гюрін, О.А. Коршець, В.М. Горбенко // Наука і оборона, 2019 – №3. – С.25-30.

2. Горбенко В.М. Оцінювання можливих механізмів досягнення Російською Федерацією політичних цілей в Україні з використанням концепції стратегічного паралічу та операцій на основі ефектів/ В.М. Горбенко, О.А. Коршець, Н.О. Королюк// Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, 2020. – №1 (63). – С.113-123.

3. Візія Повітряних Сил Збройних Сил України – 2035. Схвалена рішенням Військової Ради Командування Повітряних Сил Збройних Сил України від 15 травня 2020 року.

4. Доктрина Повітряних Сил Збройних Сил України від 30 листопада 2020 р. – [Київ]:2020. – 40с.

5. С. М. Ковалевський, Перспективи розвитку засобів повітряного нападу як об'єктів радіолокаційного виявлення. / С. М. Ковалевський, Г. В. Худов, В. І. Боровий. // Системи озброєння і військова техніка. 2014. – № 4(40). – С. 31–35

6.Бернадський Б.В. Міжнародні конфлікти: курс лекцій / Б.В. Бернадський. — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. — 366 с. — ISBN 978-617-02-0088-4